

Boekbesprekingen

Duijker, H. C. J., *De problematische psychologie en andere psychologische opstellen*, Boom, Meppel, 1979, 228 pag., ISBN 90 6009 400x, f 28,50

Met een zekere regelmaat zijn er de afgelopen jaren publicaties verschenen waarin een auteur meent uiting te moeten geven aan zijn bezorgdheid over de psychologie, zoals deze reilt en zeilt: de wijze waarop deze wetenschap zich ontwikkelt en haar toepassing vindt. De ernst van deze zaak rechtvaardigt een niet aflatende aandacht en het is dan ook verheugend, dat een vijftal kritische opstellen van Duijker – vier daarvan waren al eerder op verspreide plaatsen gepubliceerd – over de psychologie als wetenschappelijke discipline bijeengebracht zijn in één bundel: *De problematische psychologie*. In elk van deze opstellen wordt een fundamenteel probleem behandeld en wel op zodanige wijze, dat ook de uiteenlopende relaties van het behandelde probleem met andere problemen en verschijnselen duidelijk worden. Zonder ooit langdradig te worden bouwt de auteur omvattende, fijnzinnige probleemanalyses op in een onderhoudende, bloemrijke en hier en daar humoristische stijl, waarbij hij bovendien blijk geeft van een bewonderenswaardige kennis van zaken op de verschillende terreinen van de psychologie.

Hoewel een korte schets van de afzonderlijke artikelen door zijn stelligheid in zekere zin onrecht doet aan de veelheid van argumenten en gezichtspunten die de schrijver te berde brengt, wil ik toch met een paar woorden de intentie van de verschillende artikelen proberen weer te geven. In *De sofist in de Academie* (oorspronkelijk verschenen in 1957) stelt Duijker zich te weer tegen diegenen die het verwerven van objectieve psychologische kennis over de mens en zijn gedrag onmogelijk achten en die 'de verwoording van de "spontane" de directe, de onvervormde beleving' (p.10) als authentieke psychologische kennis beschouwen met als enige toetssteen de individuele emoties van de beoordelaar c.q. wetenschapper. Een dergelijk standpunt leidt tot een oncontroleerbaar obscurantisme en wordt door Duijker verworpen als subjectief en dogmatisch (p.53). Zonder overigens de emoties van de wetenschapper te willen loochenen, stelt Duijker daar tegenover: 'De wetenschap is een adembenemend avontuur, dat de inzet van de hele mens vergt. Zij vereist inspiratie en overgave; maar de resultaten der wetenschappelijke werkzaamheid moeten naar hun houdbaarheid, hun kenniswaarde, hun logische samenhang worden beoordeeld.' Maar ook het werk van degenen die het streven naar objectieve kennis niet hebben opgegeven, kan niet altijd Duijkers goedkeuring wegdragen. In

Nomenclatuur en systematiek der psychologie (oorspronkelijke publicatie 1959) betoogt hij, dat de huidige psychologie een innerlijke systematiek ontbeert. 'Van een systematische uitbouw van de theorie die enerzijds tot kennisverschaffende experimenten leidt, anderzijds via de resultaten van experimenten verdere ontwikkeling van kennis teweeg brengt is in de psychologie nauwelijks iets te bespeuren.' (p.10) In plaats daarvan zien we een ongebreidelde schepping van nieuwe 'psychologieën' welke hun bestaansrecht niet onlenen aan psychologische analyses, maar aan in de tegenwoordige omgangstaal bruikbare categorieën of aan bestaande maatschappelijke organisaties. De moderne psychologische nomenclatuur getuigt daar duidelijk van: bijna elke 'psychologie' is denkbaar, van algemene psychologie tot culinaire psychologie en van de psychologie van de belastingbetaler tot de psychologie van de prullemand (p.58-59) (hoewel door Duijker niet genoemd, is het niet onwaarschijnlijk dat we in de toekomst ook een 'psychologie van de gijzelaar' krijgen).

Duijker is allerminst gelukkig met deze versplintering. Behalve dat het getuigt van het primitieve stadium van begripsvorming waarin de psychologie momenteel lijkt te verkeren, staat het ook een vruchtbare ontwikkeling van de psychologie als objectieve, systematische wetenschap in de weg doordat door deze versnippering de psychologie als geheel een eigen authentiek studieobject wordt ontzegd, waardoor tevens de bestaansgrond van de psychologie wordt opgeheven. Op de vraag: 'Hoeveel psychologieën zijn er eigenlijk?' zal Duijker dan ook antwoorden: 'Of er is één psychologie, of er is er géén' (p.61), waarbij wel aangetekend moet worden, dat hij binnen die ene psychologie wel een bepaalde op psychologische analyses berustende geleiding wil erkennen (hij doet dienaangaande ook een voorstel).

Een derde verschijnsel dat Duijker uitvoerig behandelt en van commentaar voorziet, is de neiging tot verwarring van norm en descriptie. De psychologie dient zich bezig te houden met de verklarende beschrijving van het menselijk gedrag en mag uit dergelijke beschrijvingen geen normerende uitspraken afleiden waarin wordt voorgeschreven hoe het menselijk gedrag moet zijn. Normen zijn wetenschappelijk niet te funderen, wie dat wél probeert vervalt in een ideologie. Aan deze niet eenvoudige problematiek wijdt Duijker twee artikelen: *Norm en*

descriptie in de psychologie (1975) en *De ideologie van de zelfontplooiing* (ook verschenen in *Pedagogische Studiën*, 1976). In het laatste artikel, *De problematische psychologie* (hier voor het eerst voor groter publiek toegankelijk gemaakt), laat Duijker tenslotte zien, dat, wat hemzelf betreft, de hoop op een objectieve psychologie nog niet geheel verloren is, dankzij een wending die zich de afgelopen decennia in de psychologie blijkt te voltrekken: de *cognitieve heroriëntatie*. Daaronder verstaat hij het doorbrekende inzicht dat juist de *betekenis* en *betekenisverlening* als kernproblemen der psychologie beschouwd moeten worden (p.208), ofwel de tendens om vooral een antwoord te zoeken op de vraag hoe mensen hun wereld en zichzelf interpreteren (p.216). Wanneer daarbij bovendien wordt vastgehouden aan de eisen van empirische verankering, consistentie en duidelijkheid (p.218) zijn er al enige belangrijke voorwaarden voor een minder problematische psychologie aanwezig.

De veelheid aan ideeën en gezichtspunten die deze bundel biedt, maakt het moeilijk om hem in kort bestek te beoordelen. Op allerlei punten ben ik het roerend met Duijker eens, op andere plaatsen heb ik mijn twijfels, signaleer ik nieuwe problemen of verschil ik met hem van mening. Ik ben het graag met Duijker eens, dat een cognitieve heroriëntatie als gunstige ontwikkeling binnen de psychologie gekenschetst moet worden, maar ik stel daarbij tegelijkertijd vast, dat binnen deze stroming ook al zo'n grote verscheidenheid heerst (men vgl. Ausubel, Bruner, Giorgi, Estes, Neisser, Newell e.a., Van Parreren, Piaget; de Russische psychologen nog buiten beschouwing gelaten), dat het te betwijfelen valt of van een cognitieve heroriëntatie alléén wel veel verwacht moet worden, bijvoorbeeld met betrekking tot de systematiek binnen de psychologie. En hoe worden hierdoor andere netelige kwesties als de verwarring van norm en descriptie of het probleem der objectiviteit dichter bij een oplossing gebracht? Het is mij niet duidelijk. Voorts ben ik met de schrijver van mening, dat het ongeoorloofd is om zonder meer normatieve uitspraken af te leiden uit een descriptieve theorie of om normen te presenteren als feiten, maar ik moet toch constateren, dat het verband tussen norm en descriptie niet altijd zo eenvoudig is. Zo lezen we bijvoorbeeld bij Duijker: 'Een descriptieve psychologie wil het hebben over de mens zoals die – op een bepaald moment in zijn leven – is' (p. 169; cursivering van Duijker). Maar hoe ziet 'de mens zoals die is' eruit? Zijn de observaties dienaangaande voor iedereen gelijk? Ik heb het bange vermoeden, dat in dergelijke descripties toch een aantal normen meefunctioneren, bepaald door de mensvisie of psychologische theorie die men voor waar houdt. Duijker stapt, dacht ik, te gemakkelijk over dit probleem heen.

Tot slot de problemen rond de nomenclatuur en de systematiek van de psychologie. Met betrekking tot deze problematiek ben ik zo vrij om met Duijker van mening te

verschillen. In zijn betoog tegen de versplintering der psychologie gaat hij m.i. ten onrechte voorbij aan de factoren die aanleiding waren voor het opstellen van een nieuwe psychologie. Zo kan het bijvoorbeeld om *heuristische* redenen belangrijk zijn om een (maatschappelijk bepaald) deelgebied tot object van een psychologische theorie te maken, bijvoorbeeld omdat men van mening is, dat de bestaande theorieën onbevredigend zijn en men verwacht op deze wijze sneller de gewenste inzichten te bereiken. Duijkers kritiek, dat hiermee 'het postulaat van de psychologische eenheid van het menselijk geslacht' (p.67) wordt aangetast berust m.i. op een ontologische interpretatie van theoretische modellen. Wanneer het om bepaalde redenen nodig geacht wordt om een nieuwe psychologie in het leven te roepen, betekent dat echter niet, dat de mens vanaf dat moment psychologisch anders gaat functioneren. Het bestaan van verschillende theorieën over de werkelijkheid vormt geen ontkenning van de eenheid van die werkelijkheid; hoogstens kunnen we vaststellen, dat bepaalde theorieën de werkelijkheid vollediger en/of eenvoudiger beschrijven (vgl. Wittgenstein, *Tractatus*, 6.342). De naam van een nieuwe psychologie verwijst slechts naar een onderscheidbare theorie (voor sommige van die 'psychologieën' is deze term wellicht misplaatst) welke op unieke wijze de psychologische werkelijkheid poogt te beschrijven, doordat in die theorie meer of andere variabelen dan gebruikelijk is, belangrijk gevonden worden. Het is in dit licht dan ook acceptabel om te spreken over bijv. een onderwijsleertheorie (naast de traditionele psychologie van het leren), ja zelfs van een Russische leerpsychologie, zonder dat de psychologie daarmee van haar bestaansgrond wordt beroofd.

In geen geval wil ik nu de indruk achterlaten, dat elke 'nieuwe psychologie' in alle gevallen acceptabel is en als vruchtbaar beschouwd moet worden. Ik meen echter, dat de gronden waarop Duijker 'nieuwe psychologieën' afwijst niet in alle opzichten overtuigend, maar dat we deze nieuwvormingen moeten beoordelen op basis van de argumenten die ter rechtvaardiging van zulk een stap worden gedragen. Om daarbij toch enige systematiek in de psychologie van de grond te krijgen, zullen we echter meer dan voorheen aandacht moeten gaan besteden aan de samenhang tussen theorieën (of als men wil 'psychologieën'). Dergelijke overkoepelende theorievorming geschiedt te weinig.

Ter afsluiting wil ik nog het volgende opmerken: één algemeen eendoordeel lijkt mij voor een bundel als deze misplaatst. Duijker slaagt er uitstekend in om de lezer de problematische kanten van de psychologie te laten zien en – wat meer is – om hem aan het denken te zetten. Alleen daarom al is de bundel aanbevelenswaardig. Voor het overige: de psychologie blijft problematisch.

Baacke, D., *Van 13 tot 18. Jongeren en de mogelijkheden van pedagogische begeleiding*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1979, 175 blz., f 27,50, ISBN 90 01 62406 5.

Dit boekje zou beter in een tijdschriftartikel dan in een recensie besproken kunnen worden. En dit m.n. omdat de schrijver velerlei zaken ter sprake brengt, die een grondige kennis en analyse van hun basis en van hun consequenties veronderstellen. Baacke doet dan veelal een al te vanzelfsprekend beroep op inzicht en kennis van zaken, benevens praktische ervaring bij de lezer. De Nederlandse tekst is met veel zorg door mevr. A. M. Panhuysen-Van Staaen verzorgd en Dr H. M. Hopman zal stellig veel meegekeken hebben. Niettemin begrijp ik de Duitse collega die mij over dit boekje schreef, 'dasz hier jemand offenbar über einen Gegenstand schreibt, den er nicht aus eigener näherer praktischer Anschauung kennt'. Terwijl een andere Duitse collega mij al evenmin, of juist: nog met veel minder waardering over deze publicatie schreef. Inlichtingen, die ik inwon, om zijn eigen oordeel te toetsen, Ik zei al: zoiets vereist dan een heel artikel, maar dat zou te negatief worden om te publiceren. Ik moet dus met enkele voorbeelden volstaan.

Bepaalde ontwikkelingsvoorwaarden komen ter sprake (b.v. het 'zenuwstelsel'), maar onvoldoende toegelicht, terwijl bovendien het hormonale stelsel *niet* genoemd wordt, zodat een ontwikkelingsbeeld naar de lichamelijke kant niet ontstaat. Wat best te accepteren zou zijn als men er niet toch een beroep op deed. Zo moet dan de gebruiker allerlei aanvullen, dat zelden verondersteld mag worden. De literatuurlijst helpt de lezer nauwelijks en veel voor de Nederlandse lezer bereikbare prima lectuur ontbreekt geheel. Het is nl. een lijst voor Duitse lezers met ook wat titels uit Amerika. De Nederlandse lezer is daarmee niet geholpen. Ook in de tekst blijkt de beroemde Franse filosoof en toneelschrijver Jean-Paul Sartre een boek geschreven te hebben, dat 'Die Wörter' heet (p. 17) en wij lezen in de tekst op blz. 171, dat er van dit boek in 1964 in het Duits een 'Originalausgabe' verschenen is. Zo is dat ook met Sartre's 'Das Sein und das Nichts' (1962), waarvan de 'Originalausgabe' in 1943 is uitgekomen. De Levita's in Nederland verschenen, in het Engels geschreven dissertatie, vinden wij in de boekenlijst alleen in het Duits aangegeven. Enz.

'Onder politiek moet men dan niet het door de politici op gang gehouden systeem van handelingen verstaan, maar iedere handeling in kleinere of grotere groepen, direct of indirect, die om met Hartmut von Hentig te spreken de regeling van gemeenschappelijke aangelegenheden dient' (p. 100). Politiek is dan 'een belangrijke algemene dimensie

van het menselijk gedrag'. Enz. Nu is mij Von Hentig zeer goed als persoon, in zijn werk en in zijn publicaties bekend. 'Die ganze Pädagogen-Fakultät (waarin Baacke en Von Hentig zitten) ist mehr oder weniger von dieser Art soziologisch politisierenden Analysierens infiziert, was bei schlichten Gemütern verheerend wirkt, aber bei Von Hentig selbst ja sehr sensibel in Balance mit gescheiteren Normen gehalten wird.' Het zou dus beter geweest zijn niet Baacke maar Von Hentig aan het woord te horen. Dit temeer na diens recent, indrukwekkende nazi-tijd-jeugdherinneringen en na zijn decennien-lange ervaring met schoolleiding, -modernisering, enz. Ervaringen die Baacke ontbreken. Bij Baacke overweegt de pubertaire protest-politieke instelling (bv. p. 101, waar gezinsinvloed op 'partijpolitieke oriëntatie' overmatig ongunstig beoordeeld wordt in het licht van een op dezelfde blz. geboden zeer geborneerd gezinsbeeld).

En toch, ook al blijft Baacke zeer in de mode-denkbeelden in makro-categorieën denken, hij bedoelt niet alleen maar over politieke, algemene ontwikkelingscondities, enz. te theoretiseren.

Hij denkt wel naar het kind en de jongere toe al blijft hij bij voorkeur, als gezegd, in algemene omstandigheden voor dat kind. Ook al blijft de totale gevoelswereld als ontwikkelingsaspect vrijwel alleen bij toeval in een ander verband impliciet verondersteld, toch wil Baacke vooral naar de jongere(n) zeker toe.

Het is niet iedereen duidelijk, dat men door opgroeien niet volwassen wordt, behalve dan in bio-sexuele zin. De fanatiseerbaarheid der nazis e.a. dgl. is vaak teruggekeerd, ook buiten Duitsland, in de verwenningswereld en de protestwereld van vele westerse landen. Maar dat sluit niet buiten, dat de krakelingen, de betogelingen, de rotzooimakers, de zomaar argeloos zich modern voelenden niet altijd ongelijk hebben, al zijn ze nog zo autoritair tot en met moord toe. Maar niet-ongelijk hebben is nu eenmaal niet identiek met 'verantwoord gelijk' hebben. En 'gelijk' hebben kan niet alleen door de generatie der (groot-)ouders maar ook door die der jongeren uitermate primitief, autoritair, liefdeloos (enz.) tot gelding gebracht worden. Zo is het mij dan niet duidelijk wat Baacke met dit boek anders moest dan appelleren aan ons eigentijdse onvermogen, deze leeftijdsgroep, m.n. vanaf 15 jaar, te helpen, volwassen verantwoordelijkheden competent te dragen. Evenwel: uit zijn boekje zal men het alternatief niet halen.

M. J. Langeveld

Kunneman, H. (red.), *Wetenschap en ideologiekritiek*. Opstellen van Louis Althusser, Theo de Boer, Paul K. Feyerabend, Harry Kunneman, Gerard Radnitzky en Anton C. Zijdeveld. Boorn, Meppel-Amsterdam, 1978, 202 blz., f 25,-, ISBN 90 60009 283 X

Feyerabend noemt de wetenschap een ideologie (o.a. hier op blz. 182). En, zoals hij op p. 183 zegt: 'Elke waarheid die niet in toom gehouden wordt is een tiran en dient omverworpen te worden'. Dit geldt dan uiteraard ook voor door hemzelf uitgesproken waarheden. En toch doet

Feyerabend heel definitieve uitspraken, zoals 'Een ideologie kan degenereren en verworpen tot een stomp-zinnige religie; zoals bijvoorbeeld het marxisme' (p. 183). En zo blijven wij dan enigszins vergelijkbaar met de slinger van een klok, die tussen ja en nee heen en weer gaat.

Kortom: de lezer dient volop zijn eigen gedachten te ontwikkelen. En: dat is soms wel heel veel gevegd als het probleem en het probleemgebied hem niet al heel grondig bekend zijn. Een 'lezer in discussie' is een vaak zeer veel moeilijker opgave dan menige lezer zich realiseert. En dat is zeker zo, als je niet nog pretentiever dan de schrijver wilt zijn.

De Boers boeiende artikel over 'Hermeneutiek en ideologiekritiek' – want vele van de hier verzamelde artikelen zijn boeiend – wordt afgesloten met de volgende zin: 'De specifiek ideologie kritische "competentie" komt

toe aan de macht- en belangloze'. Die persoon, die 'objektief geen macht heeft en geen belang representeert ... is het die door zijn *existentie* de bron is van ideologiekritiek' (p. 134). Een hele filosofie komt in beweging. Voor de pedagogiek liggen hier geen klare theorieën maar voor allen die wetenschapstheoretisch denken en discussiëren willen en daartoe de competentie niet pretenderen maar werkelijk hebben, kan dit een boeiend boekje zijn.

M. J. Langeveld

J. de Wit, H. Bolle en J. M. van Meel (Red.), *Psychologen over het kind. Deel 5: Informatie over de ontwikkelingen van en hulpverlening aan kinderen en jeugd*. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1979, 208 blz., f 45,-, ISBN 90 01 95504 5.

Dit vijfde deel van de bekende serie bestaat uit een zevental wetenschappelijke artikelen. Het eerste door prof. Van Meel: Het veelzeggend gebaar (p. 1-20), het 2e door J. B. Netelenbos en J. H. A. van Rossum: Ontwikkeling van motorisch handelen: competentie (p. 21-50), het 3e door H. Nakken: Psychomotorische trainingsprogramma's en hersenbeschadigde motorisch gehandicapte kinderen het 4e door Dr. S. P. Fournier en Dr. J. J. Meyers: Cognitieve gedragsmodificatie bij kinderen en jeugdigen (p. 89-132), het 5e door A. Dekker en K. Schraa: Over 'kort' gesproken. Theoretische overwegingen en praktische ervaringen rondom Planned Short-Term Treatment bij adolescenten (p. 133-161), het 6e door J. P. Hommes: Kinderen die je niet gemakkelijk loslaat. Over interacties met kinderen die al in hun eerste relaties teleurgesteld werden (p. 163-186), het 7e door Dr. J. D. van der Ploeg over: Interactie en reëctie in de groep

(p. 187-205).

De artikelen zijn alle voorzien van een ruime bibliografie. Uiteraard zijn de artikelen verschillend van aanpak en kwaliteit maar als geheel kan men het boek een goed stuk werk noemen, dat voor de student m.i. vaak moeilijk is. Het analyseren van een zevental studies over verschillende onderwerpen zou uiteraard meer eisen dan de ruimte die redelijkerwijs aan een recensie gegeven kan worden. Terecht daarom zegt de redactie, dat deze bundel 'een zeer gevarieerd beeld biedt'. Pedotherapeutisch, behandelingsprocessueel is dit boek in diverse opzichten en bij de pedagogisch gerichte lezer in speciale zin dus eer passend dan bij de algemeen-pedagogisch georiënteerde lezer. Dit is vooral waar voor het 'cognitieve' in de aanpak van Fournier en Meyers.

M. J. Langeveld

Mededelingen

Opleidingen voor de akte M.O.-Pedagogiek

<i>Naam en adres instelling</i>	<i>Onderwijsplaatsen</i>	<i>M.O.-A</i>	<i>M.O.-B</i>
Stichting Pedagogisch Seminarium aan de Vrije Universiteit, De Laïressestraat 142, 1075 HL Amsterdam, tel. (020) 73 9146 of 73 5156, directeur/studiecoördinator: dhr. T. M. Kroon	Amsterdam	x	x
Stichting Nutsseminarium aan de Universiteit van Amsterdam, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam, tel. (020) 25 33 66, algemeen studieleider: mevr. drs. F. G. Broekhuijsen-Leewis	Amsterdam	x	x
P.B.N.A., afd. Culemborg, Velperbuitensingel 6, 6828 CT Arnhem, tel. (085) 716151, hoogleraar studieleider: prof. dr. G. Th. M. Verhaak; studieleider: dhr. J. W. ten Broeke	Arnhem	x	
Stichting voor Pedagogisch Onderwijs aan de Rijksuniversiteit te Groningen, Reitdiepskade 3A, 9718 BP Groningen, tel. (050) 114998, studieleider: prof. dr. L. van Gelder	Groningen	x	x
Stichting Noordelijke Leergangen, Coulonhuis, Doelestraat 8, 9811 DX Leeuwarden, tel. (05100) 31494, studieleiders: drs. J. J. Kuiper en drs. J. J. H. Oosterwijk	Leeuwarden Zwolle	x x	x
Katholieke Universiteit Nijmegen, Subfaculteit der pedagogische en andragogische wetenschappen, afdeling M.O.-opleidingen, Erasmuslaan 40, 6525 GG Nijmegen, tel. (080) 512151, voorzitter M.O.-commissie: prof. dr. A. M. P. Knoers; hoogleraar studieleider: prof. dr. G. Th. M. Verhaak, studiecoördinator: dhr. G. Mochèl	Nijmegen	x	x
Hoogveld Instituut, Stikke Hezelstraat 1-3, 6511 JV Nijmegen, tel. (080) 22 50 73, wnd. directeuren dr. V. J. Welten en drs. J. M. S. van Bergen; studiecoördinator: mevr. drs. L. P. Smits van Sonsbeek	Nijmegen	x	
Stichting Nutsacademie voor Pedagogische en Maatschappelijke Vorming, Heemraadssingel 80, 3021 DD Rotterdam, tel. (010) 773811, studieleider: a.i. Prof. dr. L. F. W. de Klerk	Rotterdam	x	x
Katholieke Leergangen Tilburg, St. Josephstraat 137, 5017 GG Tilburg, tel. (013) 427123, studieleider: drs. B. G. Ris	Tilburg Amsterdam 's-Gravenhage Sittard	x x x x	x x x x
Rijksuniversiteit Utrecht, Subfaculteit der pedagogische en andragogische wetenschappen, afdeling M.O.-opleidingen, Heidelberglaan 1, 3508 TC Utrecht, tel. (030) 534730, studieleider: drs. J. de Jong	Utrecht	x	x

Ontvangen boeken

Acker, J. van, *Meisjes zonder kansen? Opvoeding van meisjes in ernstige probleemsituaties*, Lemniscaat, Rotterdam, 1980, f 33,50

Ames, L. B., Cl. Gillespie, J. Haines & Fr. Ilg, *The Gesell Institute's Child from one to six. Evaluating the behaviour of the preschoolchild*, Hamis Hamilton Ltd., Londen, 1979, (geïmporteerd door Keesing Boeken B.V., Amsterdam), f 32,85

Berg, T. van den, e.a., *Zorg voor een gezonde jeugd. Preventieve geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen*, Nelissen Uitgeverij, Bloemendaal, 1980,

Boonstra, H. H., *De rekenfout nader beschouwd*, Callenbach, Nijkerk, 1980, f 18.50

Louwerse, C., *Studeren kun je leren. Een werkboek voor studerenden*, Callenbach, Nijkerk, 1980, f 34,50

Oostra, Br., *Beeldende vorming in theorie en praktijk*, Nelissen Uitgeverij, Bloemendaal, 1980

Wellens, C., *Het kind op de basisschool. Onderwijs en opvoeding*, Werken door de Centrale Bibliotheek te Brussel sinds 1965 verworven. Op schriftelijke aanvraag kosteloos verkrijgbaar bij de Centrale Bibliotheek, Leuvenseweg 27, 1000 België

Ontvangen rapporten

Adviescommissie voor de Leerplanontwikkeling Moedertaal, *Tweede jaarverslag van de ACLO-Moedertaal i.o.*, 1979

Centrale directie Documentatie Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, *1.000 Scripties M.O.-pedagogiek. Bibliografie nr. 1*. Op telefonisch verzoek (070-741908) gratis verkrijgbaar

Departementale Innovatie Projectgroep Basisschool en Innovatie Commissie Basisschool, *Op Weg. Het innovatieproces basisschool in Nederland*

Jong, A. J. M. de, *Correctievoorschriften en interbeoordelaars-betrouwbaarheid*, Cito, Arnhem

DE NIEUWE MANIER VAN SAMEN-WERKEN OP SCHOOL EN THUIS

De Amerikaanse psycholoog dr. Thomas Gordon, tevens auteur van het succesvolle **LUISTEREN NAAR KINDEREN**, heeft zijn methode aangepast aan de leersituatie.

BETER OMGAAN MET KINDEREN

vertelt stap voor stap wat een ouder of onderwijzer moet doen - en vooral ook moet laten - om tot een optimale relatie met kinderen te komen. Hij of zij die bereid is gemaakte fouten te erkennen en ervan te leren, zal al snel ervaren dat er andere, vooral op de lange duur veel betere manieren zijn om een kind in de schoolleeftijd te stimuleren. Vele duidelijke voorbeelden van gesprekken met kinderen - goede en foute - dienen als oefenmateriaal en bouwen mee aan het inzicht.

Paperback, 237 blz. f 28,50

Eerder verscheen bij Elsevier;
Luisteren naar kinderen,
paperback, 239 blz., f 29,75.

verkrijgbaar bij de boekhandel.

Beter omgaan met kinderen

De nieuwe manier van
samen-werken op school
en thuis

Dr. Thomas Gordon